

ÁTKOZOM sötét fuvoládat

Az én legnagyobb bajom: A baj. Hányféle baj? Tengernyi-baj. Annyiféle, amit csak elgondolhatok. A baj-léptek egymásba érnek. Szilárdra tapossák a vizenyős talajt. Legutóbb, hogy a kutya beszabadult az őrzésemre bízott nyúlketrecek közé, és megfojtotta a legszebb kan-nyulat. Eltemettem. Jött a gazda. Miféle kutya? Az ásóval, hogy merre, hova temettem. Hiába ások, a nyúlsír üres. Hát, újra ott ül a ketreccben. Kikaparta magát. Azóta minden gyanú reám száll, mint egy mostoha kisöccsre.

Látván azt, hogy hamarosan a legsúlyosabb követeléssel kell az emberek színe elé lépnem, mellyel valaha is szembe kellett néznie, elengedhetetlennek tartom elmondani, ki vagyok én. Van bennem valami az afféle emberek fölőslégéből, akik képtelenek magukról akármit is állítani. Tehát, ha kimondanám, ezzel végképp cáfolnám kijelentésem igazságát, ám semmiképpen nem az állítás jelentőségét.

A kocsmában vita tárgya, hogy harminckétszeres vagy hatvannégyszeres a Fedák Sári. A kocsmá azóta bezárt. Barna vadászskabátban rohanok a mezőn, egy nyúl utánam, előttem a bekeretezett országocska határa, közeledvén hozzá látom, most talán csak tizenhat-szoros, azon túl már két nyelven beszélgetnek egymással a hegyek. A kocsmárosné... Még csak szép sem volt. Semmi varázslat, és soha többé már. Az én legnagyobb bajom: Idegenbe *tévedtünk*. És nem jött velünk senki.

A térképen vérpöttyök. Egy-egy ember egy gombostű hegye, nyelvük szerinti megoszlásban. A mezőn néhol csupa szarkaláb virágzik. Sehol egy pipacs. Nyúlsár. Baj, hányféle baj? Mint virág a mezőn annyiféle baj. Szaporodnak gyorsan az ujjaim, ahogy számolni kezdem őket. Innen is, onnan is újabb ujjak nőnek ki a kézfejemen, már csupa bajmutató ujjrengeteg a tenyerem. A kocsmá egy délután bezárt. Kint maradtak a söröskor-sók egész ősszel. Aljukon fáradt esővíz. Ki készül itt hosszabb maradásra? Fázom, kérem a rackasubámat.

Itt nincsen annyi fény még a kézben, hogy elárasszon. A lámpásokat hozni-vinni kell. Míndezt a legnagyobb sötétben. A szélmalom kerekeit az éjjeli őr húga órának nézte. Bevitte a szobájába, és letette az éjjeli szekrényére. Könyvből tanulta, de itt sok a mutató. Bajmutató mondja. Ha egy óra egyszerre sokféle időt mutat, akkor kezdődnek ám a cifra dolgok. Amikor reggel csörög, mégsem kell fel. Az én nagy-nagy fájdalmam. A szobában mindenhol árvalányhaj. Ady halála után.

Itt sötét anyag a levegő. Nem, nem, soha többé! Csak a láng tekinthető meg, a látás magába ragadt bensőség. Éjjel a sörények, később a paták, dobogásuktól forró a levegő. A huszárok előre mentek, hogy sírt ássanak a későn érkezőknek. Az én legnagyobb bajom: A baj. Mit is mondhatnék? Mint amikor a sötétben szaggatnak pogácsákat. Kopár fákra aggatnak leveleket. Az egész dolog felejtése az emlékművek állításával kezdődő idő. Mindig a csöndesség szélére hány. Aztán az étlapra, aztán egyenesen a maradékra; egyre csak rosszabb világ jön.

Ha felnő a kishúgom, együtt indulunk majd le a bányába. A magyar kártya lapjainak majdnem negyede bent rekedt a bezárt kocsmában. Meddig bosszantják még a tűzfalakra mázolt magyar reklámok az ide betérőket? A szobában sötét van és korbács. A fájdalom sebezhetővé tesz. A sírásók is sötétben. A kocsmáros egyedül, pohár nélkül kibámul a meszeseségbe. Lesz itt ne mulass! – gondolja. Esténként férfiúként bújik be az ágyba, hogy aztán hajnal hasadtával asszonybajokkal terhelt kisasszonyként ébredjen. De ha kérdeznéd később, már nem emlékszik. Egyedül a társaságban.

Mindez lámpaoltás után történt. A lovag is megérkezett nehéz páncélzatában. Kinézése súlyos kő a tekintetünkben. Ki emlékszik még arra, milyen, amikor egy lovag levetkőzik, megszabadul nehéz öltözékétől. Végül a vasfogait egy ezüst serlegbe dobja. Szétszedhető, és összerakható emberi zajok. Csicseregj, madárkám, olyan szép a te éneked nekem: Oj, oj, kiszakad a lélekből a kéjek korma. Mikor még nem szegődtem el, se nem fogadtam fel senkit. Egyik se látszik önmagában. Nem, nem, soha többé! A temetőben az asszonyok nagy, lapos sírköveket szoptatnak.

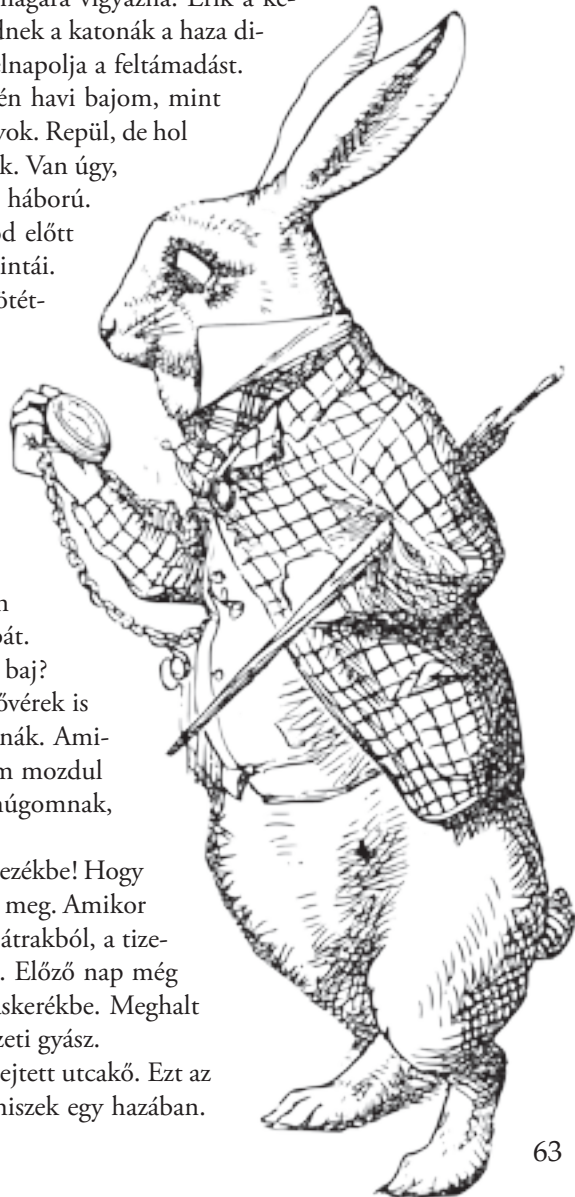
Hol van az a rakoncátlan kő? Mintha egy hulla magára vigyázna. Érik a késső ősz. A háborúban megszokott arcfestéssel kezkeskednek a katonák a haza dícsőségéről. A púder száll a lövészárkok felett, a szél elnapolja a feltámadást. A bőröm alatt vérzem. Pedig még nem jött meg az én havi bajom, mint a többi tüzéreké a lövészárkokban. Csöndes hulla vagyok. Repül, de hol áll meg? Lenyesve szárnyai. Csak a tollak, csak a tollak. Van úgy, hogy a hideg is összébb húzza, nem kell egy vesztes háború. A baj, ami eddig a külvilágban tenyészett, most ajtód előtt kuncsorog, az anyag szakadása, a szövetek szakadásmintái.

Mintha valaha is szétnéztem volna. Most, hogy sötétben érkeztem, és majd sötétben indulok, hogyan is fogom megismerni az elhagyott szobámat? A sírját mindenki már messziről felismeri. Hajtsd nyugodtan oda. Vesztességünk e táj. Én magamat álmodom majd kőbe. Itt annyi jó ember van. Nem hinném, hogy bajod esne. Ilyenkor a kocsmák még sötétek. Mindannyian álljunk fel! Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában.

Milyen emlékek körül forog a maga bája? Az én emlékeimben *A három nővér* egészen betöltik a szobát. Betolnak egy halottat egy koporsóban. Baj, hányféle baj? De, képzelje, nem mozdul meg senki. Mert már a nővérek is halottak. A szamovárok feszengve állnak, mint az urnák. Amikor a rendező hajnalban véget vet az előadásnak, nem mozdul már senki. Mert a nézők is halottak. Erről mesélek a húgomnak, amíg lefele lépkedünk a tárnában.

A maga szárnyai halál-szárnyak. Vonuljon végre fedezékbe! Hogy ez sokszor kimondva mit jelent, azt csak később tudja meg. Amikor reggeli riadókor csupa angyal bújt ki a szélszaggatta sátrakból, a tizedes már tudta, hogy számukra ez a háború véget ért. Előző nap még kurvának festett hullaarok. Egy szikla került a fogaskerekbe. Meghalt a tudatunk. Országos temetés. Országos hulla. Nemzeti gyász.

Mi a tűz befelé. Nyitva hagyott gazda, sötétben felejtett utcakő. Ezt az országot ellopták, azért fehér. Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában.

Először mások lopták el, majd jókedvükben magukat is ellopták. Pernyekő, vésd, Uram, vésd. Vésd ki a magad nevét, vésd a kőre a kimondhatatlan nevet. Nevedet, amely a mi számunkra sosem lesz kimondható. Csak tátogunk e betűk látványán. Hiszek Magyarország feltámadásában. Miféle nyúl?

2.

A cselédlány arra ébred, hogy szűk a lábára a csizma. Ezek szerint kisebb lett az ország. Az inas észreveszi, hogy az úr a szakállára csukta az ajtót. Elgondolkodik, miként is nőtt ekkorát egy éjszaka alatt az a szakáll, avagy kisebb lett a szoba. Minden hiszékenység egy rosszul kiműtött szobor a sziklányi kőből. Hiszen este még a cselédlány lába is komfortos, akár csinosnak is mondható lábbeli volt. Hol vágja el? Miképpen végezzen az Úr szobájából kilógó szakállával. Az inas finoman a cselédlány csuklójára illeszti kezét. Átharapja-e a nyúl torkát?

Jobb lenne-e, rátörve az ajtót beosonni egy beretvával egészen az Úr álláig? Akkor nem végezne felemás munkát, és még a becsülete is megmaradna. De vajon kikövezhetné-e ezt a szakállt, legalábbis a szakáll útját, azáltal, hogy nem hagyja jóvá. Jóvá, amit mások mértek rá, de ami nem érvényes immár. Ki tudja, hova jut, aki elindul ebben a sötétségben, mondtam a húgomnak, akit játékból Racskának neveztem el. Mennyire sírékony, mint egy kisasszony ez az ország. Ez az én legnagyobb bajom.

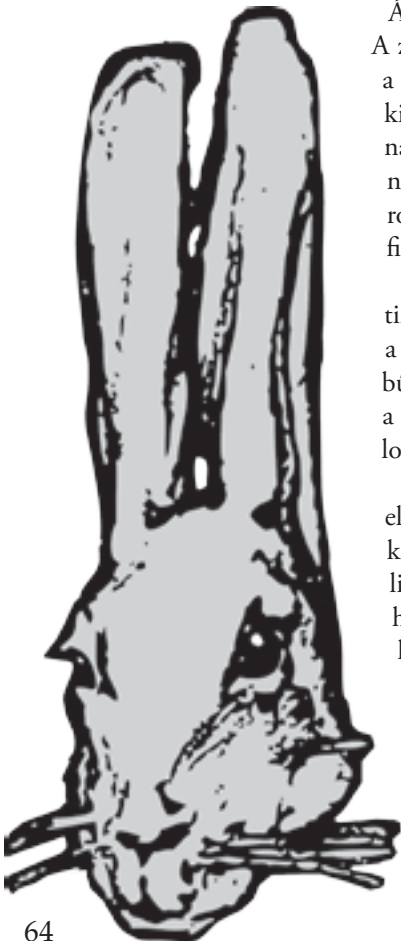
Körbenéznek, hogy kinek mi hiányzik, itt egy-egy kéz, máshol néhány láb. Félfejű, féltestű csak alig vagyok. És észrevévük a saját fogyatékoságukat, és igen sokat elmélkednek a tulajdon állapotjukon. Majd röhögni kezdenek, egymásra mutogatva, mindegyiknek a másik torzultsága mulatságos. Egy fél fül, egy berepedt gége, egy beszakadt koponya, mint a nyúl, kiszakadnak magukból. A teremtmények egy pillanatra önmagukra ismernek.

Átszellent a szobán a cselédlány, tudja jól, hogy nincs itthon az úrfi. A zongora évek óta letakarva, most már a bútorok is letakarva. Ma van a költő temetése. Kutypadüh, a tekintetemet is széttaposták, mondja a tekintetes úr. Mintha a fellengzős úrhatnamságát még nem csontozták volna egészen ki. Mi marad meg abból, amit egész életemben a tükörben néztem? Egy másik időben magamnak gondoltam el. Apró, egészen apró üvegcserepek. A tekintetes úr megméri a cselédlány pulzusát, miután finoman a csuklójára illesztette a középső ujját.

Isten és Haza; Abszurdum, ha egy egyetemes fogalmat, és egy partikuláris óhajt egyetlen szájból suttognak ki. Ha egy közösség, mondja a nyúl magyar hangja, képtelen felismerni az általa elkövetett morális és bűnügyi vétségeket, és valamilyen ideológiai fátyolon keresztül szemléli a mind közönségesebb büntevékenységeket, akkor véglegesen eltompult logikáról, elsatnyult közösségi érzékenységről beszélhetünk.

Nem, mondja másnap a gazda, ez nem az én kan-nyulam, maga ugyan eltemette, de nem ugyanaz támadt fel. A szemei szürkéek, nincsenek szürke szemű nyulak, csak piros-szeműek vannak, ibolyakékek, meg alkonyililák. És a kan-nyulamat akarja, a legszebb kan-nyulamat akarja meghágni a többi, kevésbé értékes kan-nyulam. A helyzet megválaszolhatóan, de soha nem késő.

Még midig fürdetsi, kiált fel a szakácsnő, már hány napos hulla, amit szült, de ő még mindig fürdetsi és pelenkázza. Olyan, mint egy összezszalódott nyúltetem. Vagy inkább patkány. Lassan visszadughatná. A nehézkes tüzéség még egy utolsó rohamba kezd a sziklafalon. Fedák Sári énekhangja évek óta semmit sem javul. De sikere van, óriási sikere. Már csak kornyikáljon a saját kedvére. Képzetemben még mindig ott vannak a hegyek-völgyek megbontatlan-

nul. Együtt lüktetek vele, egy szív, egy vér. El-elalszanak, amíg átmennek a szobán. Átmenetileg álomba merülnek, de ténylegesen akkor ők már halottak.

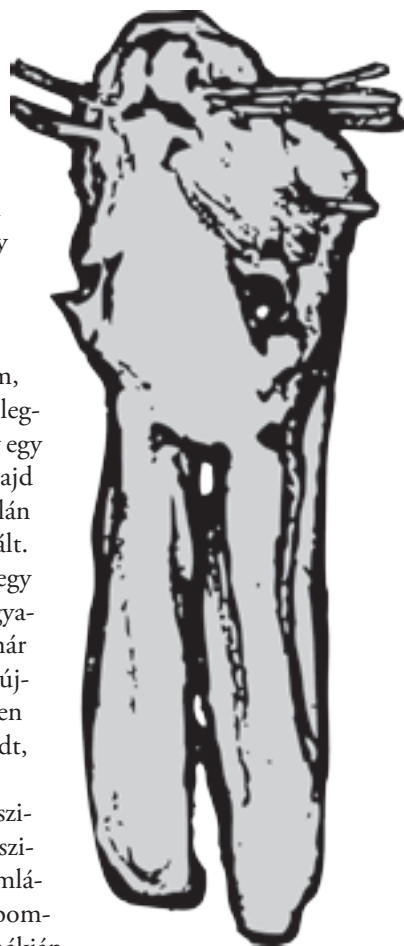
Mindig sikerünk van. Volt. Az ország területe két-ötödére nőtt. A cukrász is büszke lehetne, ha így fogyna az Esterházy-torta. Azon túl is békében, barátságban, nem tusakodván senkivel. Békésen, ahogy a fing szétoszol. Hajlik rá, hogy magát túlságosan fényezze. Aranytallér. De a karcsúságunk mindig feltűnő. A hadifoglyok lassan visszatelepülnek a közben megsokasodott hazáikba. Nem utolsó sorban.

Kimegyek a tornácra a rackajuh-subámban. A lég bizonytalan velem, hogyan is alakítsa a hőmérsékletet. Ahelyett jön a szomszéd, hogy a legszébb kan-nyula egészséges utódokat szült, nem képes felfogni, hogy egy ilyen egyszerű elföldelés miféle komplexusok melegágya. És hogy majd az elvesztett világháború mit jelent ezen a bölcs arcokhoz egyáltalán nem szokott Arc-Al- meg Arc-Felföldeken. Egy ország, ha nemet vált.

A következő évben sok apró nyúl bújik ki a földből. Fölé teszek egy ketrecet, hogy ne ugráljanak szét. Néha öt-hat is ott reked. A magyarok gerince megtörve, a csontjuk kivesézve. Ha ránézel a térképre, már nem ismered fel, hova is kéne hazamenned. Ördögös karakterek bújnak elő a katonaruhákból. A naplóíró, ha lendületbe jön, már délben megírja az egész estét. Volt, ami kint maradt, volt, ami bent maradt, de semmi sem volt a maga helyén.

Amikor a történet egybeér, de nem lesz beszédesebb. Őszirózsa-szirombomlásakor. A táj ünnepi feketében. Várja jöttét a hó, őszirózsa-szirombomlásakor. Átkozom sötét fuvoládat idő. Őszirózsa-szirombomlásakor. A nyulakat temessétek majd el a kertben. Őszirózsa-szirombomlásakor. Egy gyilkosság és egy nemzeti tragédia belül, a dolgok fonákján összevarrható-e? Az út hazafelé mindig *nem*. És soha többé!

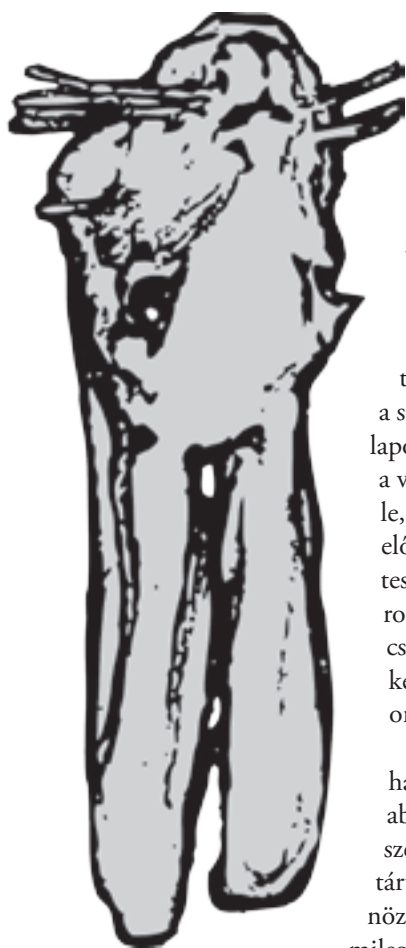
Kétségtelen, hogy az igazság is hazudható.

3.

Kétségtelen, hogy az igazság is hazudható, ha mégoly pontosan is rögzítjük a vallomásokat, és a tények sem mondanak ellent a vizsgálat eredményének. Az egész leginkább egy színpadi játékhoz hasonlít. Vagyis egy olyan színjátékhoz, amely időzjelbe lett téve. Már ha ezt egy bűvészkézzel megáldott könnyűséget nem egy maga kellető ügyességként képzeljük el, hanem olyan mozdulatként, amelyik egyre csak beljebb mutat önmagánál, és nem gesztikulálni, hanem értelmezni szeretne. Az ember utóbb már minden fölösleges réteget lehántva róla, csak erre figyel. Még a tiszta beszéd aljára is valamilyen gyanús üledék kerül. Amikor azon a délutánon megérkeztem a helyszínre, tudtam, hogy életem legnagyobb bűntényével szembesültem, akár azt is mondhattam volna, hogy én követtem el. Nem az ember fejében létező dolgok kerülnek világosságra, hanem a világ dolgai másznak be oda, ahol a sötétségen kívül csak vad káosz uralkodik. Egy szörnyűséget szemrevételezni akár annyit is jelenthet, hogy minden, amit láttál, az a te emberséged kudarca. A bűn kikutathatatlan álarca mögé belátni, annyi, mint felismerni a minden emberben megbúvó, elfajzott szenvedélyeket. Mint egy naplóíró, ha lendületbe jön, netán ihletet kap, akkor már délben megírja a később bekövetkező eseményeket.

Áttörök a bokrokon, meséli a kihallgatáson M., emlékszem, hogy a töltéshez már semmiféle ösvény nem vezet, a sínek mentén kell haladnom, csak sejteni vélem a jó irányt, mintha a Hold gazdátlan, megkövült sötétségében lépkednék, semmi tapintható bizonyosság nem nyílik előttem, csak az arcom. Buja, elkárhozott, szomorú vidék ez, ahol tartózkodó és megfontolt lépésekkel lehet előre jutni. Ide hordja istentelen torz szemetét a város, a tárgyi világ végső nyughelye ez a bányatavak és régi vályogvető gödrök közötti

szűk átjáró. Ami láthatatlan, az is a szemembe éles képként villan: mosdókagylók, rozsdás vödörök, kibelezett, ötven éves tévékészülékek, hajdan bútorokként jeleskedő szekrény-roncsok, ódon kanapék, kiálló rugójú heverők, kirakatokban megporosodott, összetört végtagú bábuk, elkorhadt, régi sírokból kihányt koporsók, öregasszonyok kezében melengtetett, meztelen és kopasz kaucsuk babák. Az idő itt kitépett egy lapot a fűzetéből, és maradásnyira itt felejtette, hogy legyen mindenkinek valamennyi része a kárhozatból. Röhögők magamban, ahogy rálépek a tányérokra, a szétázott könyvek málló köteteteire. Ez is egy megálló, szellemi hely, hiába is bizakodnék azoknak a szemeknek a szemérmes pillantásaiban, akik egykor ezeket az oldalakat lapozgatták, ezekből az edényekből kanalazták a húsgombóc levest. Távol a vágóhíd éles fényei a kanális partján, ahova a leölt állatok vérét mossák le, sőt, még a halak számára ingyencsúcsnak számító nyesedékeket is. De előtte még a túloldalon az üres kaszárnya igénytelen dobozai, egyemeletes dobozházai, pókhálókba dermedt dobozemplékei, amelyek a bennük rozsdásodó vaságyaikkal, vélhetően a szétruhadt matracokkal, lehulló csempéikkel, a gyakorlóterek méternyire növegyomjaival már csak egy kései utójáték tárgyasult pantomimja. Ahol még a falak penészfoltjai is oroszul társalognak.

M. elegáns, amikor először találkozom vele. Olyan, mintha egy kávéházban beszélgetnénk. Csevegünk, és én nem akarom megakadályozni abban, hogy magától mondja el az egész történetét. Mert meglepően beszédes, sokfelé elkanyarodik, de soha nem lép ki az általam már rég feltárt bizonyítékok szűk medréből. Még azt sem mondhatom, hogy a bűnözők megszokott kifejezéseivel élne. Meglepően művelt, az ország szellemileg emelkedett szintjén érzékeli a környezetet. Nyugodtan és kedélyesen

beszél, sejtethetően élvezti ezt a kiváltságos helyzetet, hogy most a figyelem közép-pontjába került, és elmondhatja a vélhetőleg magában régóta megfogalmazott gondolatait.

Most sajnálom csak, hogy sötétben indultam neki ennek az útnak, emléktúra, gondolom, egy lélek bekukucska a színpalak mögé, a vége jöttét szeretné kiszagolni, meséli M., arra kíváncsi, ami sokkal később történik, mindazt bizonyossággal megtudhatjuk-e. Röhögők magamban, nem tudom, mire fel ez a jókedv bennem, mintha csak egy házat vettem volna, és most indulok el, hogy ezekből a törmelékekből végre berendezzem. Előbb a töltés egyik oldalán megyek, ahol már megtisztították a derék masiniszták a síneket az idehordott szeméttől, ott járhatok, ahol sok évvel ezelőtt Peggy és Duci sétált a kerek alá. Nem ismertem őket, csak a hírért hallottam ennek a balesetnek. Még félig gyerekek voltak, legalábbis kiskorúak, ha számít ez. Kéz a kézben lépkedtek a robogó vonat elé, szinte szembenéztek a mozdonyvezetővel. A túloldalon, néhány száz méterre innen egy gimnáziumi tanár emlékére állított hevenyészett, kisméretű obeliszkbe botlom. Őt ismertem valamennyire, a bátyámnak tanított esetenként matematikát, mindig panaszkodott, hogy mennyire fázik, tanítás közben is gyakran a cserépkályhánál melengette a tenyerét, hogy képes legyen tollat venni a kezébe, mert gyakran kiesett az elfagyott ujjai közül. Ő is nagyon groteszk figura volt, nem tudtuk, honnan jön, mókásnak tűnt a kályhát szenvedélyvel ölelgető mozdulataival. Amikor elment teljes egyetértésben mindig hypós vízzel fertőtlenítettük a csempéket.

Visszamegyek a töltés másik oldalára, a sínek nagy ívben kerülnek meg a várost, és most egy hosszú és a talpfákra lépve biztonságos szakasz vár rám, amíg elérek a sorompóig, a főút leágazásáig, amelyik a városba vezet. A kanális mellett álló őrház most teljesen kihaltnak tűnik. Sok mindent nem láthatok, de a kanális hídján átmenve, emlékszem a pecázók kegyetlenségére, amikor a Tyukodi nevű osztálytársamat és a testvérét többször is behajították a vízbe, majd a könyörgésük ellenére sem engedték ki a partra, lábukkal viszszalókták a meredek partú kanálisba. Talán tíz éves lehettem, és nem értettem helyesen a kegyetlenségüket, és hogy még a jól sikerült móka után is újra csak átlendítették a keskeny korláton, hogy úszni tanítsák, és megbizonyosodjanak róla, hogy már elsajátították

az alapvető úszásnemeket, amit a hídon állók diktáltak nekik. A Báró úszni óhajt, a Báró úr szívesen megmártózna a számára készített fürdővízben. A kegyetlenség elegáns is lehet, már amennyiben az áldozatok megfelelő alázattal viselik el a rájuk mért igazságtalan büntetést. Páratlanul fényes nap ez az emlékezetemben, mert előtte még az engem maguk közé engedő fiúk sokáig azzal voltak elfoglalva, hogy a könnyen horogra kerülő naphalak szemét bicskáikkal kivágták, és visszadobták megcsonkított haltesteket a kanálisba, figyelték, amint a mélyebb vizekbe való elmerülésre képtelenül, csak féloldalasan, kis körökben keringtek a felszínen. Akár mosolyoghatnék ma már ezeken az ostoba és perverz dolgokon, hiszen vélhetően ezek mindennapos történetek, és csak annyival vagyunk esetleg jobbak, büntelenebbek, ha nem tudunk, vagy nem veszünk tudomást róluk.

Az általános iskola igazgatója is felakasztotta magát, őt már komolyabb bűnökkel vádolták meg, őt is jól ismertem, de valamiként az öngyilkossága felmentésként hatott az erkölcsi megítélésében. Kiskorú fiatalok megrontásával vádolták, és már a nyomozás elején megértette az elkövetett bűnei súlyát, ami akkoriban nem volt annyira magától értetődő, és ezzel megmenekült a nyilvánosság ítéletétől, legalábbis soha nem tudhatták meg az emberek, hogy miféle bűnök is sorakoznak az áldozatok vallomásaiban. Minden ember bűnös, jelenti ki M. határozottan, és nagyon korán eljátszotta az esélyét, hogy még az ártatlansága emlékeivel takarózzék. De vannak lepkék, aki rögtön elhagyják a bűnök gu-bóit. Ám aki hajlandó a saját bűnei után az önbüntetésre, a bűnhődésre, az végül is fogja a kalapját, és elegánsan képes lelépni ezekről az elhasználódott, számára már méltatlannak tűnő deszkákról.

Az efféle éjszakákon szinte meleg gőzként áramlik ki az utcára a régi bűnök lehelete, meséli tovább a saját történetét M., pedig olyan hétköznapi itt minden, akár egy ispotályban, ahol a magára hagyott emberek egy pohár vízért könyörögnek. Nem moccan meg semmi, csak halkuló könyörgésük veri fel a csendet, és megint nevetnem kell, hogy a fáradt, és végső kimerültségükben már idegbeteg ápolók miért is nem készségesek. Képtelenek az együttérzésre, azt gondolják, hogy ők ugyanolyan kínokat élnek át, mint a kórtermek ágyain heverésző csontra soványodott betegek, de nekik még feladatuk van, őket még további ezer beteg hívása várja majd, és nem lehetséges minden egyes halottal elpusztulni. A társadalom képtelen minden működésével kapcsolatos és annak következményeként adódó mulasztásával szembenézni. A halál nem képezi a munkájuk részét, úgy szólván tökéletesen magánügy. Már nagyon messze járok, órák óta gyalogolok, semmiféle büntudatot nem érzek. Most a kanális vonalát követem, amennyire csak lehetséges, óvakodom, hogy a töltés szegélyére lépjek. Ha bemennék egy utcácskába, újra csak szembetalálnám magam a város lakóinak esetleges, semmiképpen nem idealizált bűneivel.

A bűneim, mondja, ezek az én kutyáim, de csak nagyon ritkán találom meg a hozzájuk vezető csapóajtót. A szájában élesen birkóznak egymással a szavak. Régen könnyebben ment minden. Elég volt a csaholásukra figyelni, és könnyen megtaláltam azt a rést, amelyik közvetlenül az óljukba nyílik. Ma már órákig hallgatózom, és nem hallok semmit. Olyan mintha megölték volna őket. Aztán mégis csak elindulok valamilyen nesz felé, és ha még egy jelszót el is felejték, néha egymás által szétmarcangolt testük közelébe jutok. Csak tenyérynyi elbeszélhetőség, és hamarosan éhen halnak a bűneim.

A nőket a hajuknál fogva ragadta meg, így sikerült minden esetben egyetlen mozdulattal a tarkójukba lőni. A férfiak esetében a nyakukra térdelt, hogy elkerülje az ellenállásuk okozta felesleges dulakodást. De megfojtani őket sem akarta, egyáltalán, irtózott mindenféle testi kontaktustól. Az élet és a halál közötti időt egy semleges és semmiképpen nem érvényes pillanatnak gondolja. Minden esetben csak alvókra támadt, kerülte azokat a helyzeteket, amikor neki gyilkosként kellett volna látható arcát megmutatnia.

Ha az elbeszélése közben meg is áll egy-egy pillanatra, soha nem azért, mert az érzelmi felindulása megzavarná a nyugalmát. Talán a nyelvi igényesség miatt lesz kissé határozatlan. Mindig a pontosságra törekszik, és gondosan vigyáz arra, hogy a tetteit ne tekintsem elviselhetetlenül kegyetlennek. Módszeresen dolgozott, mindig figyelembe vette, hogy az áldozatoknak a lehető legkisebb lelki megrázkódtatást, netán testi gyötrelmeket okozzon. A tulajdonában lévő fegyvereket is mindig ezek alapján válogatta ki. Néha még viccelődik is, és a körülmények pontos és részletes taglalása közben kelletlenül állapítom meg, hogy M.-nek kiváló humorérzéke van. Hosszú szolgálati időm alatt még sosem találkoztam olyan gyilkossal, aki igényesen próbálja magát, akár egy színész egy adott szerepben csak rájellemez, gondosan kidogozott egyéni tulajdonságokkal felruházni.

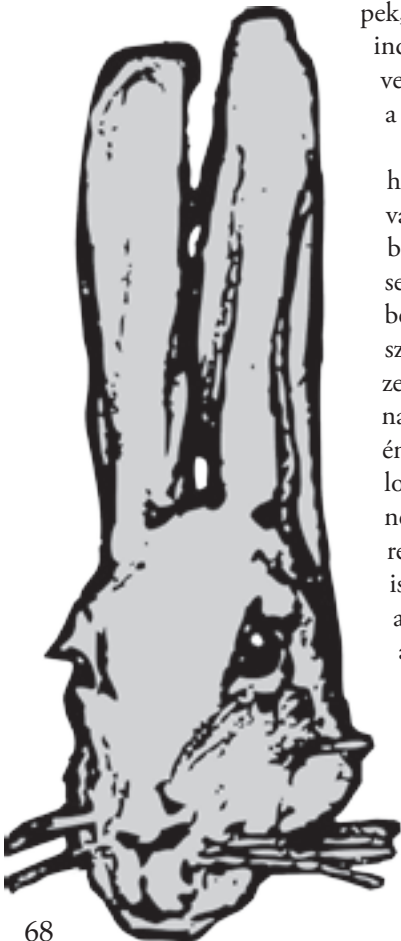
Olyan érzésem van, mintha csak egy résnyire nyitva hagyott ajtón látnék be, és ő sem merészkedik beljebb, innen próbál közvetíteni a szobában történt eseményekről. Semmiképpen nem cselekvő részese mindannak, amit látnom kell, közösen ülünk a páholyban, és hasonló borzongással követjük a történéseket. A konyhába lépve meglát egy szelet sült húst, meséli, és ahelyett, hogy felmenne az emeletre, ahol a későbbi áldozatai alszanak, benéz a spájzba, a hűtőszekrénybe, mert ő bizony csak egy bizonyos szerb salátával szereti az efféle nyalánkságokat. Megnézi még az asztalon álló nyitott bor márkáját is, és nem tölt magának többet, csak egy pohárkával, és csak éppen leöblíti a zsíros falatokat. Maradjon a háziaknak is, némi cinkossággal rám nevet.

Kávával és cigarettával kínálom, a helyzet kezd számomra most már kissé kényelmetlenné válni, mert igazán élvezem a társaságát, és naponta négy-öt órán keresztül tartó kihallgatások során tagadhatatlanul kimutatom az iránta való rokonszenvedésem. Ennek az embernek igazából nincs is személyisége, gondolom, hiszen olyan mértékben távol tartja magát az elkövetett szörnyűségektől, mintha csak valóságon kívülállónak tekintené magát. Újra és újra emlékeztetnem kell magam, hogy ez a meggyerő külsejű, választékosan beszélő ember mit is követett el. Egyfelől a helyszíni szemle során tanúsított hűvös, majdnem

elegáns viselkedése, amikor a mozdulataival éppen csak jelezte az áldozatok kivégzésének egyes mozzanatait, másrészt a legyilkolt családról készült fényképek, amelyek újra és újra elem tárják a fickó embertelenségét. Nincs benne indulat, semmiféle szégyenérzet vagy megbánás, az előadás jellegéből következően egy életében is idegen embert látok, aki tökéletesen felkészült a kissé teátrális szerepére, és egyetlen pillanatra sem hagyja el a hidegvéret.

Emlékszem arra az osztálytársamra, meséli M., akinek az apját aznap hajnalban akasztották fel, és ő ugyanúgy beült az iskolapadba, kissé guvadt szemekre, csontsoványra élesedett arcára, hogyan is képes egy ember ezeket az érzéseket érteni, gondolom most, akkor nem gondoltam semmit, csak a reggeli hírekből származó információk tükrében néztem bele az arcába. Ezek a szavak, mint kivégzés, akasztás, halálos ítélet, viszonylagosan már elég korán betegesen meggyötörtek, és napokig képezegettem a láthatatlanban zajló procedúrák valóságos részleteiről. Honnan tudhatnám, hogy ki vagyok, ha a szavak használnak engem, és nem én a szavakat. Ha ki is mondok valamit, akkor is a mások szavait használom, ugyanúgy vagyok képes beszélni, ahogy a környezetemben elmesélnek bizonyos történeteket. Mintha fel lennék fűzve ezekre az eseményekre, amelyek napi változatossággal ismétlődnek, és a bűnök is ugyanúgy ismétlődnek, amelyeket tompa rajzolattal magukban rejtenek. Abban azonban biztos voltam, hogy Kapás Eszter arca azon a reggelen, amikor az apját gyilkosságért felakasztották, csakis egyedül az enyém volt. Látam merev tekintetét, a súlyos betegek emlékeztető penge vékony arcocskáját, a szemgödrei körül húzódó elsárgult karikákat, amelyek közepén nem is szembogarak ültek, csak egy langyos és homályos tócsa, amelybe lehetetlenség volt belenézni, lehetetlen volt a mélyére látni, mert a szeme szabályosan megtelt és kifolyt a szemgödreiből.

Már sokadjára felhívom a figyelmét, hogy az elkövetett gyilkosságokért a néhány évvel korábbi törvények szerint halálos íté-

let, kötél általi halál várna rá. Egyébként sosem szabadul majd, ezen a szellemessége, a csorbítatlan optimizmusa semmit sem segít. Ez ugyanaz, mondom neki, csak a hurok lassabban szorul a nyaka körül. Rezzenetlen arccal hallgatja a kifakadásomat, amelyik nem is jogszerű, és valójában csak a magam meggyőzésére szolgál. Állandóan megtámadott lénynek érzem magam a közelében, az önelégült viselkedése még mindig vonzó számomra, ugyanakkor természetesen nagyon bosszantó. Behívom a kihallgatást figyelő örököt, és bilincset rakatok a kezére, amin ő egyáltalán nem csodálkozik. Ekkor döntöm el, hogy néhány napig szüneteltetem a kihallgatását. Túlságosan is egyértelmű és megcáfolhatatlan itt minden. Én kerültem a hatása alá. Sima ügy, gondolom, túlságosan is egyértelmű minden, de ez mégis inkább kétségbeejtő a számomra. Nem lehet megzavarni, kibillenteni a magabiztosságából. Még mindig úgy viselkedik, mintha csak áldozat lenne, és a beszélgetések során olyan erős védelmi falakat képez, amelyen a logikus gondolkodással képtelenség áthatolni. Elolvasom a közben tett vallomásait, mielőtt újra szembesülnék vele. Mindig magabiztos, szinte én szégyellem magamat, amiért tökéletesen átlátva a cselvetéseimet, még mindig ugyanúgy ül, és tőlem függetlenül folytatja a feltett kérdéseimre a vallomását.

Amikor befordulok az egyik mellékutcán, hamarosan a gyilkos házához érek, olyan mintha egyedül ebben a házban lenne élet az egész városban ezen a kései órán. Már messziről is úgy virít, mintha magányos gyémánt ragyogna az éjszakában, a belseje a fény által kitérve, a ház belseje hidegen izzó nyúlványok, mintha karok, öldöklő, puha testek érnének ki belőle. A nappaliban ott ül a halál-festő, az asztalon mindenféle színű festék-tubusok, a földön szerteszórt festmény-kezdemények. Hogy ő könnyen foglalja el azok helyét, védekezik egyből, akik már a saját bűnük révén védtelenek, sőt kárhozottak. Üres házakba költözik be, ahol már senki helyét nem foglalja el, senkit nem sért a jelenléte. Amíg a székén ül, addig egy fiatal ficsúrnak látszik, tejfel szőke hajjal, puha, angyali karokkal, csecsemőkre emlékeztető ujjakkal. Nem, ő nem halott-festő, tiltakozik, akkor az áldozatok házába költözne, ő halál-festő, emeli meg a hangját, mintha értenem kellene a két műfaj közötti sejtelmes különbséget. Ő nem törődik az elnagyolt, emléktöredékekből összeragasztott megoldásokkal, ő mindig a mélybe hatol, egyáltalán nem szereti a nehezen értelmezhető, rejtett üzeneteket. Abban a szenvedélyében megakadályozni, hogy ne fogalmakban gondolkozzék, szinte lehetetlen. Leülök egy székre, és megpróbálom elmagyarázni, hogy miért is élünk már csupán ketten ebben a kisvárosban, akik még pontosan értik egymást.

Bajok a szerkezettel, mondom, az egész és a részek viszonya. A részek hordozzák, alakítják az egészet. Az egésznek nincs ebbe beleszólása. Úgy van, ahogy van. Az egész és a rész viszonya, mondom. Az egész és az egészet alkotó részek viszonya. Lehet organikus ez a viszony. Amikor a részek szervesen kitöltik ezt az egészet. Az egész a részek funkcionális működése. A rész a maga működése révén nélkülözhetetlen része az egésznek. Anélkül része, hogy funkciója révén tudatosulna benne, hogy mit szolgál az egészben, és mire szolgál az egész hiányában. Az egész megnyitja magát a részek működésének, számol vele, számít rá, úgy része az egésznek, hogy ez léte feltétele is. De mire szolgál a rész az egész nélkül, annak tudata nélkül, hogy az egészet szolgálja?

A rész, annak tudata nélkül, hogy az egész meghatározó része, valami másnak is a része lenne, amit csak ő tud magáról, de ez a képzelet nem része az egésznek. Ez a tudat a rész meghaladhatatlan egésze, amelyik pontosan teljesíti az egész elvárásait, anélkül, hogy hozzá igazodna. *(Tudatlan szolga, a szomszéd háza előtt is söpri a havat.)* Azáltal, hogy tökéletesen működik, nem képes nagyobb összefüggéseket látni. A külső vakság számára a belső univerzalitás. Minden zárt rész a működése teljességében funkcionál, és nem képes ki-látni az elszigeteltségéből. Még a látszólag élettelen részek is funkcionálnak. Még a halott dolgoknak is van bizonyos rendfenntartó erejük. A halottak is képesek a legnagyobb mér-

tékű befolyásolásra. A részeknek is megvan a saját belső víziójuk. Szociálisan szeretnék aktivizálni a már nem létező értékeiket. Ezzel képesek rámutatni a hiányzó részekre. De csak azok számára, akik a romok alapos ismeretében pontosan felmérnek minden töredék egészre való törekvését, mondtam a halál-festőnek, aki eddig rejtegetni akarván előlem a képeit, most kérés nélkül egyenként megmutatta. Kiléptem a gyilkos házából, és elindultam a rég elhagyott, gazdátlan zsidó-temető felé, amelyikben úgy álltak a sírkövek, mint szabálytalan fogak az ínyben. A kanális egyetlen zsinórra fűzte fel a vágóhidat, a temetőt és a kanálison átívelő hidat, ahol ötven éve beszakadt alattam a jég, és én megfulladtam.

Rendszeresen visszatér életének erre a hamis mítoszára, hogy ő már gyermekkorában meghalt, és így már szinte megmagyarázhatatlan jelenség a maga számára is. Amikor nem vagy otthon, akkor történnek veled az igazán tragikus dolgok, kiált fel M., gyökértelen leszel és üldözött. Még jószerivel azt is elfelejtetted, hogy ki vagy, ki voltál. Addig mész, ameddig akarsz, de sosem vagy képes megérkezni. Ki hitelesíti, kérdezed magadtól, a kóborlásaid során veled megtörtént eseményeket. Egy festő egyetlen pillantást vet az üres papírra, és látja, hogy mit akar éppen festeni. Mégsem mondhatjuk, hogy megfestette ezt a képet. Senki más nem látja ezeket a vonalakat, csakis ő. Épp ezért mindig láthatatlannak kell mutatkoznunk. Minél messzebb megyünk az otthonunktól, annál láthatatlanabbnak kellene lennünk. Aki hirtelen láthatóvá válik, az lelepleződik. Én a képzeletemben éltem, és a képzeletemben gondolkodtam, ezért sem történhetett meg velem soha semmi. Bizonyos út azonban mindig a gyilkos házától az áldozatok házáig vezet, meséli M., miközben kér egy cigarettát, és képtelen az összebilincselte kezeivel meggyújtani. Végül én tartom oda az öngyújtómat, és meglepődve látom, hogy reszket a szája széle.

Ez az út a leghosszabb, már-már bejárhatatlanul hosszú. Azért nem lehet megtenni, mert amint elindulunk, máris megérkezünk. Bizonyos vagyok benne, hogy csak halottak képesek efféle logikával élni, ilyen feltételek között a helyváltoztatásra. Másrészt a gyilkos, bármilyen fürge is, soha nem ér el az áldozatok házáig, minden pillanatban ezerféle nehézségbe ütközik, úgyszólván legyőzhetetlen akadályokba. Először feltűnik egy koldus, aki a sötét utcán fuvolázik. Bármerre jár, folyton úgy érzi, hogy őt követi ez az ember, a háta ér a fuvolája. Kényszeres kitérőket tesz, hogy végleg lerázza magáról, de bármilyen vargabetűkkel próbálkozik, ott liheg a háta mögött, és szinte úgy érzi egy idő után, hogy már nem is egy ember követi, hanem egy egész katonazenekar. Már pedig ki szeretné, ha a titkos útjain, amikor gyilkolni indul, mögötte lépkedne egy egész katonazenekar? Vagy csak egy szál ibolyát tép le az árokpartján, s rögtön rárohan száz botanikus. De más esetlegességek és zavaró körülmények is adódnak. Az ember, ha elindul egy ilyen úton, bármiféle elszántsággal is, egyik lépéstől a másik lépésig tökéletesen elfelejti, hogy ki is ő, és mi járatban van. Márpedig az érkezés felől nézve, szinte nevetségesen tétova egy szándéktalanul közeledő egyén. Olyan nevetséges, mint az az utazó, aki megérkezett ugyan a célállomásra, le is szállt a vonatról, de újra és újra visszatér az indulási oldalra, mintha ott vesztette volna el a további eligazodásához feltétlenül szükséges útmutatásokat. Akkor érezné biztonságban magát, ha visszatérne a kiindulási helyére, és megpróbálna újra megérkezni.

Efféléket gyakran hallottam már, a bűnözők szeretnék lerövidíteni azt az utat, amelyik boszorkányos kanyarokkal az életük szűkmeneteiből az életüknek gondolt kiteljesedésükhöz vezet. Szeretnének újra gyerekek lenni, folytatni valamit, amit egykor abbahagytak, visszatérni életük boldognak gondolt helyszínére. De hiába is terítenének meg egy üres asztalt efféle nyalánkságokkal, végül mindig csak a szégyen maradna és a kétségbeesés. Csak a visszafelé való tekintet gyógyít, minden más, amit reálisnak és bizonyító tényként fogadunk el, az tökéletesen elpusztítja ezeket a rosszul fókuszált emlékezeseket. Amikor újra megmutatom a helyszíni szemle során készült fényképeket, amelyek az áldozatok szétroncsolt fejét ábrázolják a vérükkel átítatott párnákon, és a két gyermek esetle-

nül egymáson fekvő tehetetlenül is összegabalyodó, a csak éppen a végtagjukat épségben felfedezhető érintetlen kézfejüket, akkor M. felszökken, angyali mosollyal közli, hogy ezt ő soha nem követte el, s ha van a földön igazságszolgáltatás, akkor a többrendbeli gyilkosságok beismerése mellett ezt ő a végtetekig tagadni fogja, hiszen amikor a katonazenekar már mögéje állt, és még a koldus is az áldozatok házáig üldözte, akkor a kezéből kitépve a hangszerét az arcába ordította: Átkozom sötét fuvoládat, ne kísérts, nélküled is megtalálom majd az igazi utat!

Aztán hirtelen megnyugszik, teljesen közömbösen néz az arcomba. Bármerre járok, mondja, csupa arrogancia és immoralitás. A jószándék és az ész ki se ér az emberekből, mintha csak pisztollyal lőtték volna beléjük. Léteznek párhuzamos igazságok, ő élő halottként, azaz olyan emberként, aki már rég elveszítette a saját valóságát, kényszerűen egy másik világban él, amelynek a törvényei azonban alig különböznek a reális társadalom törvényeitől. Ezért nincsenek lelkiismereti problémái, sőt, igazából pontosan a bűn sötét szemüvegén keresztül tekint a világra, és még pontosabb képe van róla, mint azoknak, akik finnyáskodva és némi fennköltséggel ítélkeznek. A természetben is vannak a legkülönbözőbb, morálisan el nem ítéhető létezési módok. Vannak élősködők, akik ugyanolyan hasznos, ha nem éppen hasznosabb feladatokat látnak el, mint a teremtés csúcsára magukat önkényesen felültető tökéletesen használaton kívüli egyéniségek, akik mindenféle tevékenységek mögé rejtőzve pusztítják és rabolják el a közös javakat. Miért is lenne lelkiismeret-furdalása, miért is kellene neki szégyenkeznie, amikor abból a hulladékból táplálkozik, amit mások már egyszer elloptak? Neki úgyszint csak a maradék maradéka jut. De ha megteríti az asztalát, akkor királyian gazdag a kínálat, mindene megvan, amit ebben a látszat világban értékként magának tudhat az ember.

Vannak helyzetek, valós helyzetek, gondolom, amikor ezek a bűnözők a valóság ízlésük szerinti átrendezésével bizonyos önfelmentő igazság látszatát próbálják a maguk számára felmutatni. M. is olyan hévvel beszélt erről a megfelelő csúsztatásokkal és a díszleteket abszurd módon beállított vélt morális meggyőződéséről, mintha ezáltal valóban megmagyarázhatóvá tenné mindazt a sok szörnyűséget, amelyeket nem is próbált tagadni. Másokkal ellentétben nem is dicsekedett velük, mintegy a háttér sötétségében szeretne volna elhelyezni a részleteket, és ha ezekről kérdeztem, mindig előhozakodott valamilyen szellemes szófordulattal, mintha legalábbis arról faggatnám, hogy miféle jártassága van a nők meghódításában. Hihetetlen erkölcsi megvetéssel nézett rám, mint egy perverz alakra, aki obszcén dolgokra kíváncsi, ő azonban határozottan kitartott az általa meghúzott, még a polgári jó ízlés megkívánta kifejezéseknél, a szemérmes és semmiféle intim részleteket fel nem táro elhallgatásoknál. Ami a hosszú próbálkozások során ugyancsak imponált nekem, bármilyen undorral is gondoltam rá.

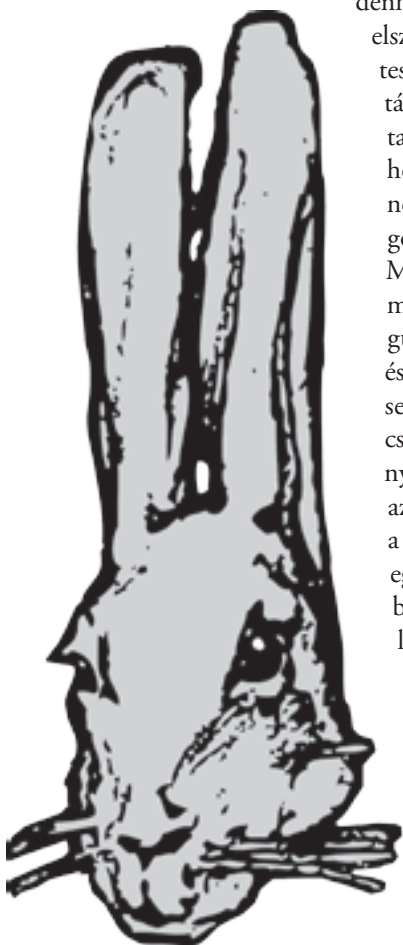
M. szótárából hiányoznak azok a szavak, amelyeket minden gyilkos minden alkalommal használ, és esetleg a legkülönfélébb zsargonnal helyettesíti, ha beszélnie kell róla a kihallgatások során. M. nem hajlandó semmiféle apróbb részletre kitérni, a beszélgetés nála a feltett kérdéseimre való helyeslésekkel vagy tagadásokkal való egyszavas megnyilatkozásokra zsugorodik. Így meglehetősen körülményesen kell mindig eljárnom, mert ha nem vagyok elég türelmes, akkor kedvetlenül legyint, mint akinek semmi köze az egészhez. Másrészt az általa elismert bűncselekményeknél semmiféle homályos szál, rejtélyes mellékkörülmény nem adódik. Az áldozatait tiszteli, a halottakat nem érinti, lehetőleg semmihez nem nyúl a lakásban, a gyerekeket, a házi állatokat még véletlenül sem bántaná, nem turkál a szekrényekben, még a legcsábítóbb, szem előtt lévő értékekhez sem nyúl. A bejutáskor is kerül minden rombolással járó eszközhasználatot. Mintha csak egy könnyen elillanó lény járt volna abban a házban, még a cipőjére is egy később soha fel nem lelhető vászonzacskót húz, az arcát fekete harisnyával takarja le, a ruháját mesterséges tömő-

anyaggal béleli, és a mozgását is egy sajátos koreográfia szerint alakítja. Csak a golyók maradnak teljes bizonyossággal az áldozatok testében a távozása után.

Amikor elhagyom a gyilkos házát, és megindulok az áldozat otthona felé, mindig felzabadtulnak és elégedettnek érzem magam. Pontosan tudom, hogy mit várnak el tőlem, meséli M., és lelkiismeretes felmérés során, amelyet mindig körültekintően, álruhában és különböző jelmezekben végzek, hol koldusként, hol biciklistaként, vagy éppen szemetet gyűjtő utcaseprőként, amikor is a legnagyobb gondossággal járok el. Ilyenkor felseprek az egész utcát, vagy több kilométernyi távolságot teszek meg kirándulóként, máskor órákig koldulok, és a többi emberrel elvegyülve igyekszem, hogy semmiképpen ne legyen felismerhető, sem pedig szerepéből kieső gyanús elem. A házakban a lehető legrövidebb időt töltök csak. Azután ha szükségét érzem, hetekig, hónapokig folytatom a koldulást vagy sepregetem az utcát, minden nap ugyanabban időpontban elhajtok a ház előtt, közben látom, hogy az áldozatokat vastepsiben elszállítják, nyomozók hemzsegnek a házban, rokonok jelennek meg gyászruhában, aztán a környék hűlni kezd, az utcákra rátelepszik ugyanaz a nyugalom, amelyben korábban is része volt. Tél lesz, vagy nyár lesz, kiszökdülnek vagy sárgulni kezdenek a lombok. Egy este megindulok a gyilkos házába, levetem a jelmezem, elvégeztem, amit el tudtam, olyan gondosan, ahogyan terveztem. Aztán útra kelek valamerre, ahol újabb feladat vár, mondja M., és elnyomja a cigarettát.

Mostanság már cigarettázni sem lehet, rágyújtani sem lehet sehol, mindenhonnan ki van tiltva a cigarettázó ember, mondja M., régen még elszívhattam egy szálát, ha lehiggadtam, már a feszültségektől mentes, szándékoktól kiüresedett környezetben, leültem egy székre, miután végeztem a munkámmal, jól esett elszívni egy cigarettát, de mostanság már nem lehet, sehol sem lehet elszívni egy cigarettát. Steril hely, jól végzett munka. Hát nem is gyújtok rá, mondja M., régóta nem gyújtok rá. Ez az egyetlen dolog, ami igazából hiányzik. A szagok tudja, mindent megéreznek ezek a keresésére kiképzett kutyák. Még csak az kellene, hogy rágyújtsak, holott ez hiányzik a legjobban, mások el sem tudják képzelni, hogy mennyire hiányzik. A cipőmre gumizoknit húzok, rá pamut mamuszt, a kezemre is gumikesztyűt és pamutkesztyűt, a szám elé minden esetben egy légszűrőt, de szó sem lehet arról, hogy rágyújtanék egy cigarettára. Télen vagy nyáron csak ülök ott, miután a dolgomat elvégeztem. Figyelem a tompa fényeket, késő este vagy kora reggel. Rendszerint persze késő este vagy az éjszaka közepén, amikor leginkább megkívánja az ember, hogy a nyugalma vagy a ritkán adódó jóérzése kiteljesedéseként elszívjon egy cigarettát, de nem gyújthatok rá, ami pedig ilyenkor a legjobban esne. Az arcom, amelyikbe egy ismeretlen arc csapódik hirtelen, amikor a szájamba veszem mégis, és az öngyújtómért nyúlok a zsebembe, de rég nem teszek a zsebembe már semmiféle gyújtószerszámot, úgyszólván mindig üres zsebbel indulok, mindig üres zsebbel, a zsebeimből kikotorászhatatlan öngyújtóval. Mert akkor hiába is rohannék előre, ők mindig megelőznének engem. Ott lapul a zsebembe a cigarettás doboz, de én már soha többé nem gyújtok rá azokban a házakban, ahol a legjobban esne elszívnom egy cigarettát. ■ ■ ■

Sántha József (1954, Karcag): kritikakötete: *Talányaink összessége* (Műút-könyvek, 2011); novelláskötete: *A télgylülő* (Tiszatáj-könyvek, 2015); *A húgom operája* (Kalligram, 2016).